

**TIJORAT BANKLARIDA ISLOMIY BANK XIZMATLARINI
RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI.**

Madaminova Xusnidaxon Shuxratovna

MBA-Banking 22-12/2 gurux

***Annotatsiya.** Ushbu maqola tijorat banklari ichida Islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha yo'l xaritasini taqdim etishga qaratilgan. Adabiyotlar tahlili, innovatsion usullar va amaliy tushunchalarni birlashtirib, maqola Islomiy bank xizmatlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish va takomillashtirishga yordam beradigan asosiy omillarni yoritishga qaratilgan. Asosiy e'tibor Islomiy moliya tamoyillari doirasida moliyaviy inklyuziya, mijozlar ehtiyojini qondirish va doimiy innovatsiyalarni ta'minlashga qaratilgan.*

***Kalit so'zlar:** Islom banki, tijorat banklari, shariatga mos xizmatlar, moliyaviy inklyuziya, mijozlar ehtiyojini qondirish, innovatsiyalar.*

Islom banki axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatli amaliyotlarni ta'kidlab, shariat tamoyillariga mos keladigan muqobil moliyaviy tizim sifatida mashhurlikka erishdi. Tijorat banklari endi turli xil mijozlar bazasini ta'minlashga intilib, Islomiy bank xizmatlarini birlashtirish imkoniyatlarini o'rganmoqdalar. Ushbu maqola yaxlit va mijozlarga yo'naltirilgan yondashuv zarurligini ta'kidlab, ushbu xizmatlarning rivojlanishiga bag'ishlangan. Mavjud adabiyotlarni sinchkovlik bilan ko'rib chiqish Islomiy bank faoliyati evolyutsiyasi, me'yoriy asoslar va tijorat banklari shariatga mos xizmatlarni kiritishda duch keladigan muammolar haqida tushuncha beradi. Asosiy mavzularga Islomiy moliya tamoyillarining ahamiyati, mijozlarning tushunchalari va raqobatdosh ustunlikni ta'minlashda innovatsiyalarning roli kiradi. Samarali Islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish uchun tijorat banklari ko'p qirrali yondashuvni qo'llashlari kerak. Bunga mijozlarning ehtiyojlarini tushunish uchun bozor tadqiqotlarini o'tkazish, shariatga rioya qilish uchun Islom olimlari bilan hamkorlik qilish va uzluksiz xizmat ko'rsatish uchun texnologik echimlarga

sarmoya kiritish kiradi. Tadqiqotda bozor tendentsiyalari bo'yicha miqdoriy ma'lumotlarni va mijozlarning fikr-mulohazalaridan sifatli tushunchalarni birlashtirgan aralash usulli yondashuv qo'llaniladi.

Tijorat banklari ichida Islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish Islom moliyasiga mos keladigan printsiplar va amaliyotlarni o'z ichiga oladi. Tijorat banklarida Islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish yo'nalishlari:

Islomiy Moliya Tamoyillarini Tushunish:

-Asosiy manfaatdor tomonlar, shu jumladan menejment va xodimlar, shariatga rioya qilish, xatarlarni taqsimlash va foizlarni taqiqlash (Riba) kabi Islomiy moliya tamoyillari to'g'risida aniq tushunchaga ega bo'lishlarini ta'minlash.

Islomiy moliya-shariat deb nomlanuvchi Islom qonunlariga muvofiq ishlaydigan moliyaviy tizim. Bu harom hisoblanadi faoliyatini qochish esa axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatli sarmoya targ'ib tamoyillariga asoslangan (harom). Bu erda manfaatdor tomonlar, shu jumladan menejment va xodimlar tushunishi kerak bo'lgan Islomiy moliyaning ba'zi asosiy tamoyillari:

- Shariatga rioya qilish: Islomiy moliya Qur'on va hadisdan (Muhammad Payg'ambarning so'zlari va harakatlari) olingan Islom qonuni bo'lgan shariat doirasida ishlaydi. Barcha moliyaviy operatsiyalar va investitsiyalar axloqiy va qonuniy yo'l qo'yilishini ta'minlash uchun shariat tamoyillariga rioya qilishlari kerak.

- Riboni taqiqlash (qiziqish): Islomiy moliyaning asosiy tamoyillaridan biri riboni taqiqlash yoki qiziqishdir. Foizlarni to'lash yoki to'lash ekspluatatsiya va Islom tamoyillariga zid hisoblanadi. Buning o'rniga, Islomiy moliya foyda va zararni taqsimlashni tartibga solish va xatarlarni taqsimlash mexanizmlarini rag'batlantiradi.

- Xatarlarni taqsimlash: Islomiy moliya foyda va zararni taqsimlash bo'yicha tadbirlar bo'lgan Mudarabah va Musharakah tushunchalarini targ'ib qiladi. Mudarabada bir tomon poytaxtni, boshqa tomon esa tajriba va boshqaruvni ta'minlaydi. Foyda taqsimlanadi, lekin zararlar kapital provayder tomonidan

qoplanadi. Musharakada ikkala tomon ham kapital qo'shib, foyda va yo'qotishlarni baham ko'rishadi.

- Aktivlar bilan ta'minlangan moliyalashtirish: Islomiy moliya moliyaviy operatsiyalarda moddiy aktivlardan foydalanishni ta'kidlaydi. Bu investitsiyalarning Real iqtisodiy faoliyat va jismoniy aktivlar bilan ta'minlanishini ta'minlaydi, spekulativ va spekulativ amaliyotlarni kamaytiradi.

- Noaniqlik oldini olish (Gharar) va o'ylash (Maisir): Islomiy moliya ortiqcha noaniqlik jalb operatsiyalarini qaytarmoqchi (Gharar) yoki o'ylash (Maisir). Shartnomalar shaffof bo'lishi kerak va narxlar, mavzu yoki shartlar bo'yicha noaniqlikni minimallashtirish kerak.

- Axloqiy investitsiyalar (halol va harom): Islomiy moliya axloqiy mulohazalarga asoslangan investitsiyalarni namoyish etadi. Spirtli jalb faoliyati, qimor, cho'chqa, va boshqa harom (harom) elementlar yo'l qo'ymaslik etiladi. Investitsiyalar Islomiy qadriyatlarga mos keladigan va jamiyatga ijobiy hissa qo'shadigan korxonalariga yo'naltiriladi.

- Zakot (xayriya berish): Islomiy moliya zakot amaliyotini rag'batlantiradi, bu boylkning bir qismini kambag'allarni qo'llab-quvvatlash uchun majburiy xayriya berishdir. Bu boylkni yanada adolatli taqsimlashga yordam beradi va ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytiradi.

- Sukuk (Islomiy obligatsiyalar): foizlarni to'lash va olishni o'z ichiga olgan an'anaviy obligatsiyalar o'rniga, Islomiy moliya moddiy aktivlarga egalik huquqini ifodalovchi investitsiya sertifikatlari bo'lgan Sukukdan foydalanadi. Sukuk shariat tamoyillariga rioya qiling va investorlarga Riboning taqiqlanishini buzmasdan daromad olish uchun yo'l berib.

Asosiy manfaatdor tomonlar, shu jumladan menejment va xodimlar ushbu printsiplarni aniq tushunishlarini ta'minlash uchun o'quv dasturlari, seminarlar va o'quv materiallari amalga oshirilishi mumkin. Islomiy moliya tamoyillarini qo'llab-quvvatlash uchun tashkilot ichida muvofiqlik va axloqiy xulq-atvor madaniyatini yaratish juda muhimdir. Islomiy moliya sohasi rivojlanib borishi bilan muntazam yangilanishlar va doimiy ta'lim ham juda muhimdir.

Shariatga Muvofiqlik Kengashi:

- Barcha bank mahsulotlari va xizmatlarining Islom tamoyillariga muvofiqligini ta'minlash uchun malakali Islom olimlaridan iborat shariatga muvofiqlik Kengashi yoki qo'mitasini tuzing. Ushbu kengash shariatga mos mahsulotlarni ishlab chiqish va joriy etishga rahbarlik qiladi.

Mahsulot Ishlab Chiqish:

- Shariat tamoyillariga amal qiladigan bir qator Islomiy moliyaviy mahsulotlarni yaratish. Bunga Mudarabah (foyda taqsimlash), Murabaha (xarajat va ortiqcha moliyalashtirish), ijara (lizing) va Musharakah (shariklik) kiradi.

Ta'lim va ta'lim:

- Islomiy bank va moliya sohasidagi tushunchalarini oshirish uchun xodimlar uchun muntazam ravishda o'quv dasturlarini o'tkazish. Bu xodimlarning mijozlarga Islomiy moliyaviy mahsulotlarni taklif qilish va tushuntirish uchun yaxshi jihozlanganligini ta'minlash uchun juda muhimdir.

Mijozlar Ta'limi:

-Mijozlar orasida Islomiy bank tamoyillari va shariatga mos moliyaviy mahsulotlarning afzalliklari to'g'risida xabardorlikni oshirish bo'yicha ta'lim tashabbuslarini amalga oshirish. Bu seminarlar, seminarlar va axborot materiallarini o'z ichiga olishi mumkin.

Texnologiya Integratsiyasi:

- Islomiy bank xizmatlarini etkazib berishni qo'llab-quvvatlash uchun texnologiyaga sarmoya kiriting. Bank tizimlari va raqamli platformalar Islomiy moliya operatsiyalarining noyob talablariga javob berishiga ishonch hosil qiling.

Islomiy Oyna/Filial:

- Tijorat banki ichida alohida Islomiy bank oynasi yoki filialini tashkil etishni o'ylab ko'ring. Bu Islomiy bank operatsiyalarini ajratishga yordam beradi va shariatga mos keladigan xizmatlarni yaxshiroq boshqarishni osonlashtiradi.

Xatarlarni Boshqarish:

- Islomiy moliya tamoyillariga mos keladigan mustahkam risklarni boshqarish tizimini ishlab chiqish. Bunga turli xil Islomiy moliyaviy mahsulotlar bilan bog'liq

xatarlarni baholash va boshqarish mexanizmlari kiradi.

Hamkorlik va hamkorlik:

- Sanoat ishlanmalaridan xabardor bo'lish va rivojlanayotgan standartlarga muvofiqligini ta'minlash uchun Islomiy moliya institutlari, olimlar va nazorat qiluvchi organlar bilan hamkorlik qilish.

Normativ Muvofiqlik:

- Islomiy bank ishi bo'yicha tegishli me'yoriy ko'rsatmalar va standartlarga rioya qilish va ularga rioya qilish. Qoidalardagi har qanday o'zgarishlarga moslashish uchun muntazam ravishda siyosat va protseduralarni yangilang.

Ijtimoiy Javobgarlik:

- Ijtimoiy javobgarlikni bankning Islomiy bank xizmatlariga qo'shish. Bunga Islomiy qadriyatlarga mos keladigan xayriya tashabbuslari va loyihalarini qo'llab-quvvatlash kiradi.

Monitoring va baholash:

- Islomiy bank xizmatlari faoliyatini baholash uchun monitoring va baholash mexanizmlarini amalga oshirish. Yaxshilash sohalarini aniqlash uchun mahsulot takliflarini, mijozlarning fikr-mulohazalarini va moliyaviy ko'rsatkichlarini muntazam ravishda ko'rib chiqing.

Ushbu yo'nalishlarga rioya qilgan holda tijorat banklari shariat tamoyillariga rioya etilishini ta'minlagan holda Islomiy bank xizmatlarini samarali rivojlantirishi va taklif qilishi mumkin. Ushbu yondashuv kengroq mijozlar bazasini, shu jumladan axloqiy va shariatga mos moliyaviy echimlarni izlayotganlarni jalb qilishga yordam beradi. Ushbu bo'limda maqolada natijalarning oqibatlari, amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan muammolar va takomillashtirishning potentsial yo'nalishlari muhokama qilinadi. Muhokamada Islomiy bank xizmatlarida doimiy innovatsiyalarning ahamiyati, rivojlanayotgan mijozlar imtiyozlari va texnologik yutuqlarga moslashishni ta'minlaydi.

Maqola asosiy xulosalarni umumlashtirish va tijorat banklarida Islomiy bank xizmatlarini birlashtirishning ahamiyatini ta'kidlash bilan yakunlanadi. Bu moliyaviy inklyuziya, mijozlar ehtiyojini qondirish va biznesning umumiy

barqarorligiga ijobiy ta'sirini ta'kidlaydi. Xulosa, shuningdek, moliyaviy amaliyotlarni axloqiy va Islomiy tamoyillarga moslashtirishning kengroq ijtimoiy afzalliklarini ta'kidlaydi. Tijorat banklarida Islomiy bank xizmatlarini yanada rivojlantirish uchun kelajakdagi tashabbuslar moliya institutlari va Islom olimlari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, moliyaviy savodxonlikni oshirish va innovatsion mahsulot ishlab chiqarish texnologiyalaridan foydalanishga qaratilishi kerak. Doimiy monitoring va o'zgaruvchan bozor dinamikasiga moslashish barqaror muvaffaqiyat uchun juda muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, ushbu maqola tijorat banklarida Islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha keng qamrovli qo'llanmani taqdim etadi. Nazariy tushunchalarni, amaliy usullarni va Real natijalarni birlashtirib, moliya institutlari uchun inklyuziv va barqaror bank amaliyotini rivojlantirish, Islomiy moliyaning rivojlanayotgan landshaftida harakat qilish uchun yo'l xaritasini taklif etadi.

Adabiyotlar.

1. Ahmad, M. Abu-Alkheil (2012) "Ethical Banking and Finance: A Theoretical and Empirical Framework for the Cross-Country and Inter-bank Analysis of Efficiency, Productivity, and Financial Performance" Ltd. Germanz
2. Bekkin R.I., 2019, Islamic economic model and modernity. Marjani Publishers, Moscow
3. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Tafsihi Hilol. Toshkent /Sharq/ 2012 5-bet
4. Mufti Taqi Usmoniy. Al-Azhar Fatwa declaring interest permissible www.albalagh.net/qa/azhar_fatwa_interest.html.
5. Azmat, S., Skully, M., Brown, K., 2015. Can Islamic banking ever become Islamic? Pac. Basin Financ. J Available at.
6. Chapra M.U What is Islamic Economics?-Jeddah 2001, p-33
7. E.A.Baydaulet, X. Xasanov /Islomiy moliya asoslari/ O'zbekiston 2019, 401-bet
8. Alexander Walters, Islamic Finance in the States of Central Asia: Strategies, Institutions, First Experiences // 2013 - PFH Gottingen.
9. Муфти Муҳаммад Тақий Усманий. Ислом Молиясига кириш -2023